

KSZTAŁTOWANIE POLITYKI NA POZIOMIE MIĘDZYNARODOWYM: PROGRAM ROZWOJU WIPO

Kształtowanie polityki na poziomie międzynarodowym

Prawo autorskie określa jego międzynarodowy charakter. Większość krajowych aktów prawnych z tego zakresu ma swoje korzenie w międzynarodowych traktatach. Posiadanie wiedzy na temat wydarzeń i kształtowania polityki na poziomie międzynarodowym pozwala na lepsze zrozumienie sposobu w jaki prawo autorskie jest implementowane do krajowego ustawodawstwa. Istnieją dwie ważne organizacje, obydwie z siedzibą w Genewie, zajmujące się tworzeniem ram międzynarodowego prawa autorskiego.

Światowa Organizacja Handlu (WTO) administruje i wprowadza w życie porozumienia handlowe, które włączają prawo autorskie do światowego systemu handlowego. Do grudnia 2005 roku do WTO (i tym samym do TRIPS) przystąpiło 149 krajów. Kraje najsłabiej rozwinięte, będące członkami WTO, do lipca 2013 roku muszą przystąpić do TRIPS. (Zobacz: Prawo autorskie a porozumienia handlowe (umowy handlowe)).

- Porozumienie w sprawie Handlowych Aspektów Praw Własności Intelektualnej (TRIPS) (1995).

Światowa Organizacja Własności Intelektualnej (WIPO) administruje trzema kluczowymi traktatami z zakresu praw autorskich.

- Konwencja berneńska o ochronie dzieł literackich i artystycznych (1886) – 162 kraje członkowskie, stan na październik 2006ⁱ
- Traktat WIPO o prawie autorskim (1996) – 60 krajów członkowskich, stan na październik 2006ⁱⁱ
- Traktat WIPO o artystycznych wykonaniach i fonogramach (1996) – 58 krajów członkowskich, stan na październik 2006ⁱⁱⁱ

WIPO obiektem szczególnego zainteresowania

W ciągu kilku ostatnich lat rola i działalność WIPO znalazły się w centrum szczególnego zainteresowania. W 1974 roku WIPO stało się wyspecjalizowaną agendą Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) z mandatem do działań zgodnych z celem szeregu innych organów i agend ONZ, zajmujących się innowacjami, rozwojem i własnością intelektualną^{iv} [Na mocy Porozumienia zawartego pomiędzy ONZ a WIPO, WIPO została upoważniona do podejmowania stosownych działań, m.in. poprzez zawieranie traktatów i umów, promujących ochronę własności intelektualnej oraz ułatwiających transfer technologii związanych z własnością przemysłową do krajów rozwijających się w celu przyspieszenia rozwoju gospodarczego, społecznego i kulturalnego <http://www.wipo.int/treaties/en/agreement/index.html> - przyp. tłum.]. Rzeczywistość okazała się jednak zupełnie inna. Celem strategicznym WIPO na 2006-2007 jest "upowszechnianie kultury ochrony własności intelektualnej"^v. W przeciwieństwie do innych agend wchodzących w skład Organizacji Narodów Zjednoczonych, WIPO nie jest uzależnione finansowo od składek krajów członkowskich. Na rzecz WIPO przekazywanych jest 90 % zysków pochodzących z rejestracji patentów, którą organizacja administruje.

Innymi słowy, w znacznej mierze jest finansowana przez dysponentów praw autorskich, którzy są żywo zainteresowani rozszerzeniem ochrony własności intelektualnej. Odzwierciedleniem tego jest zaangażowanie biznesu i różnych gałęzi przemysłu w prace WIPO. Niektóre z nich współpracują z WIPO w zakresie współorganizacji szkoleń i warsztatów. Do niedawna też przedstawiciele biznesu i przemysłu stanowili większość obserwatorów podczas spotkań komitetów WIPO.

Przy współpracy ze światową Organizacją Handlu WTO, Sekretariat WIPO dostarcza krajom rozwijającym się pomoc techniczną i prawną w zakresie implementacji porozumienia TRIPS. Program ten jest krytykowany za nacisk kładziony na wsparcie właścicieli praw do własności intelektualnej, bez zwrócenia uwagi na koszty z tym związane, za stronniczość i reprezentowanie podejścia zorientowanego na TRIPS-plus^{vi}.

Program Rozwoju WIPO

Niektóre kraje członkowskie coraz bardziej zdają sobie sprawę, że WIPO nie spełnia pokładanych w nim przez kraje rozwijające się oczekiwań związanych z własnością intelektualną. WIPO wydaje się nie nadążać za obecnym sposobem myślenia wielu organizacji, takich jak Bank Światowy i WTO, które rozpoczęły proces ewaluacji, mający na celu sprawdzenie czy ich działania przynoszą konkretne rezultaty.

Wydaje się, że WIPO nie wywiązuje się ze swoich obowiązków i odbiega daleko od tego co wynika z powierzonego jej niegdyś mandatu do wspierania rozwoju. Dlatego WIPO powinna wdrożyć program rozwoju do wszystkich swoich działań, posiłkując się w szczególności dokumentem „UN Millennium Development Goals”^{vii} [Milenijne cele rozwoju ONZ].

Na Zgromadzeniu Ogólnym WIPO we wrześniu 2004 roku Brazylia i Argentyna dokonały historycznej propozycji utworzenia „Programu Rozwoju” WIPO. Dołączyły do nich Boliwia, Kuba, Dominikana, Ekwador, Egipt, Iran, Kenia, Peru, RPA, Sierra Leone, Tanzania i Wenezuela, tworząc grupę znaną obecnie pod nazwą „Przyjaciele Rozwoju”. Dało to początek procesowi, który odbił się szerokim echem nie tylko wewnątrz WIPO, ale także wśród organizacji pozarządowych na całym świecie.

Program Rozwoju ma na celu przeorientowanie WIPO na powrót do jej pierwotnych zadań promowania intelektualnej twórczości, a nie tylko własności. Innymi słowy, własność intelektualna nie jest celem samym w sobie. „Przyjaciele Rozwoju” podkreślają, że proponowany rozwój wychodzi poza pomoc techniczną i będzie dotyczyć wszystkich działań WIPO. To wywarzone podejście jest korzystne dla wszystkich krajów, nie tylko rozwijających się. Celem podstawowym jest bowiem promowanie dostępu do wiedzy dla wszystkich.

Kluczowe elementy wniosku to:

- reforma sposobu zarządzania WIPO, mająca na celu wzmocnienie roli krajów członkowskich w kierowaniu pracami WIPO oraz utworzenie Research and Evaluation Office - niezależnego biura, którego celem będzie to nadzór nad WIPO;
- zapewnienie szerokiego udziału organizacji pozarządowych i grup interesu publicznego w pracach i dyskusjach WIPO;

- wprowadzenie opartej na faktach oceny rozwojowego znaczenia traktatów (Development Impact Assessments) oraz szerszych konsultacji społecznych nad proponowanymi traktatami;
- przyjęcie programów pomocy technicznej, zorientowanych na rozwój, brak dyskryminacji i odpowiadających potrzebom wszystkich interesariuszy;
- przyjęcie projektu traktatu o dostępie do wiedzy i technologii (Treaty on Access to Knowledge and Technology).

Od 2004 roku dyskusje na temat programu rozwoju toczą się w Genewie, w ramach specjalnie do tego powołanych komisji. Jest to powolny proces, który na dodatek na początku był utrudniony ze względu na problemy proceduralne. Niemniej jednak, dyskusja na tematy zasadnicze zaczyna spotykać się z oddźwiękiem i jest nadzieja na to, że przynajmniej w kilku kwestiach, porozumienie może zostać zawarte w 2007 roku. Poza tym, dla wielu organizacji pozarządowych, sam udział w dyskusjach przyniósł wiele korzyści. Grupy reprezentujące interesy różnych podmiotów zawarły nowe ważne sojusze, powodowane wspólną obawą przed zbyt długo trwającą dominacją podejścia maksymalnej ochrony własności intelektualnej, widoczną w polityce międzynarodowej.

Zalecenia dla bibliotek

Międzynarodowa społeczność bibliotekarzy wspiera działania „Przyjaciół Rozwoju” i aktywnie uczestniczy w pracach nad traktatem „Access to Knowledge” (A2K). IFLA i eIFL.net były jednymi z pierwszych sygnatariuszy Geneva Declaration on the Future of WIPO [Deklaracji Genewskiej w sprawie przyszłości WIPO] przyjętej przez czołowych naukowców i laureatów nagrody Nobla, rzeczników dostępu do opieki medycznej i lekarstw oraz twórców wolnego oprogramowania^{viii}. W swoim późniejszym stanowisku IFLA skrytykowała WIPO za niewłaściwą ochronę własności intelektualnej i brak równowagi w prawach właścicieli i użytkowników własności intelektualnej^{ix}.

IFLA i eIFL.net zabierały głos na każdym ze spotkań dotyczących programu rozwoju WIPO, wyjaśniając rolę bibliotek w społeczeństwie informacyjnym, znaczenie prawa autorskiego dla usług bibliotecznych oraz pokazując jak zbyt restrykcyjne prawo autorskie może ograniczyć dostęp do wiedzy i utrudniać rozwój, a także dlaczego obecne podejście „jeden rozmiar dla wszystkich” (one size fits all) jest niesprawiedliwe.

Zagadnienia związane z bibliotekami:

- stosowanie tradycyjnych wyjątków i ograniczeń od prawa autorskiego jest trudne w środowisku cyfrowym;
- nacisk na przedłużenie okresu ochrony ogranicza domenę publiczną, od której zależą możliwości edukacji i twórczości;
- wprowadzanie nowych praw dotyczących informacji w środowisku cyfrowym tworzy bariery i utrudnia dostęp do treści;
- techniczne zabezpieczenia ograniczają biblioteki w korzystaniu ze zgodnych z prawem wyjątków i utrudniają zachowanie cyfrowego dziedzictwa kulturowego;

- niesprawiedliwe i nie negocjowalne warunki umów i licencji, które w sposób znaczący wpływają na dostęp do treści cyfrowych, ograniczają ustawowe prawa bibliotek.

Zapewnienie dostępu do wiedzy leży w centrum działań bibliotek. Bibliotekarze, poprzez stowarzyszenie zawodowe i innych reprezentantów, są kluczowymi interesariuszami i muszą odgrywać aktywną rolę w tej ogólnoswiatowej debacie. Głos bibliotek musi być słyszany na poziomie krajowym i międzynarodowym, począwszy od podnoszenia świadomości i wrażliwości urzędników zajmujących się prawem autorskim, a skończywszy na uświadamianiu znaczenia zrównoważonego prawa autorskiego dla bibliotek.

Stanowiska oraz opinie bibliotek i organizacji bibliotekarskich

IFLA Committee on Copyright and other Legal Matters (CLM)

<http://www.ifla.org/III/clm/copyr.htm#PositionPapers>

Electronic Information for Biblioteki (eIFL.net)

http://www.eifl.net/services/wipo_da.html

<http://www.eifl.net/services/a2k.html>

Odnosińki

Multilateral agreements and a TRIPS-plus world: the World Intellectual Property Organization (WIPO), TRIPS Issues Papers 3 (2003) by Sisule F Musungu and Graham Dutfield, QUNO

Rethinking innovation, development and intellectual property in the UN: WIPO and beyond, TRIPS Issues Papers 5 (2005) by Sisule F Musungu

Third World Resurgence, Issue 171-172 Humanising Intellectual Property: developing countries launch new initiative

ⁱ <http://www.wipo.int/treaties/en/ip/berne/>

ⁱⁱ <http://www.wipo.int/treaties/en/ip/wct/>

ⁱⁱⁱ <http://www.wipo.int/treaties/en/ip/wppt/>

^{iv} UNCTAD, UNDP, UNIDO, UNESCO Rethinking Innovation, development and intellectual property in the UN, Sisule F Musungu

^v http://www.wipo.int/about-wipo/en/what_is_wipo.html

^{vi} Multilateral Agreements and a TRIPS-plus world: the World Intellectual Property Organization (WIPO)

^{vii} <http://www.un.org/millenniumgoals/>

^{viii} <http://www.cptech.org/ip/wipo/genevadeclaration.html>

^{ix} <http://www.ifla.org/III/clm/CLM-GenevaDeclaration2004.html>